

La importància del professional de la psicologia educativa en temps de pandèmia

Shannon de Jesús

Juana María Ribas

Victoria González

Cinthia Frías

Pere Antoni Joy

RESUM

La crisi sanitària produïda per la covid-19 pràcticament ha paralytitzat el món. Milions de persones s'han vist confinades a les seves llars amb el desafiament de seguir la seva activitat de forma no presencial. Des de la declaració de l'estat d'alarma el 14 de març a Espanya, educadors, educands i famílies s'han vist obligats a adoptar precipitadament un aprenentatge digital que, en moltes ocasions, ha resultat complicat. Per això, els principals actors del sistema educatiu han sofert diferents conseqüències psicològiques en les quals el/la psicòleg/òloga educatiu/va no ha pogut intervenir prou. Analitzam la importància del professional de la psicologia de l'educació en temps de pandèmia, comprovant el seu paper fonamental en l'acompanyament i en el suport dels diferents agents educatius durant les diferents etapes a les quals s'han enfrontat.

RESUMEN

La crisis sanitaria producida por la covid-19 prácticamente ha paralizado el mundo. Millones de personas se han visto confinadas en sus hogares con el desafío de seguir su actividad de forma no presencial. Desde la declaración del estado de alarma el 14 de marzo en España, educadores, educandos y familias se han visto obligados a adoptar precipitadamente un aprendizaje digital que, en muchas ocasiones, ha resultado complicado. Por ello, los principales actores del sistema educativo han sufrido diferentes consecuencias psicológicas en las que el/la psicólogo/a educativo/a no ha podido intervenir suficientemente. Analizamos la importancia del profesional de la Psicología de la Educación en tiempos de pandemia, comprobando su papel fundamental en el acompañamiento y en el apoyo de los diferentes agentes educativos durante las diferentes etapas a las que se han enfrentado.

I. INTRODUCCIÓ

L'escola del segle XXI s'emmarca en un món complex, amb la necessitat de fer front a desafiaments constants i imprevisibles. L'àmbit educatiu necessita oferir oportunitats a l'alumnat en un entorn que propiciï perllongats períodes de concentració a favor del seu aprenentatge. Aquesta llibertat intel·lectual es desenvolupa dins de límits clars que habitualment permeten al nen conuiu en la petita societat que constitueix l'aula.

Els reptes actuals de la psicologia de l'educació són amplis i diversos i estan referits especialment a diferents aspectes: la taxa elevada d'abandonament escolar; la necessitat d'avaluar aviat les aptituds necessàries per a una adquisició i consolidació dels aprenentatges; l'aplicació dels coneixements de la neuropsicologia per contribuir a millorar el rendiment; la resposta als problemes emocionals i de conducta que condicionen el desenvolupament de l'aprenentatge i de la personalitat; les condicions per aconseguir una convivència escolar positiva i la resposta a l'augment dels nivells d'assetjament escolar; l'increment dels casos de violència filioparental i la necessitat d'assessorament a pares sobre pautes educatives des dels primers anys de l'educació dels/les nois/es, perquè aquests aprenguin a regular les seves emocions i conductes; les addiccions a diferents substàncies i a les noves tecnologies; les dificultats del professorat per a impartir classes; les necessitats dels equips directius en l'assessorament i formació per manejar una comunicació directa, operativa, positiva,

recompensant, per resoldre conflictes i per dinamitzar processos innovadors; i les necessitats de les famílies per obtenir informació, suport i assessorament sobre el procés de desenvolupament personal i escolar del seu fill/a.

Des del 14 de març, data en la qual es declara l'estat d'alarma a Espanya (Reial decret 463/2020, del 14 de març de 2020) a causa de l'expansió del nou coronavirus SARS-CoV-2, s'afegeix un inesperat desafiament al procés d'ensenyament-aprenentatge en l'àmbit educatiu: les escoles es veuen en la necessitat de continuar les classes de forma remota amb els/les alumnes confinats a casa seva.

És difícil per a educadors i educands acceptar i entendre correctament la situació en què ens trobem. L'enorme volum d'informació que es va generar durant les primeres setmanes de la pandèmia en els mitjans de comunicació —tant tradicionals com no tradicionals— no sempre va ser veraç ni fiable. Molts mitjans van adoptar i van difondre, per exemple, el missatge i el llenguatge polític que compara la crisi sanitària amb un estat de guerra: el ministre de Transports i Mobilitat i secretari d'organització del PSOE, José Luis Ábalos, va equiparar les “dificultats” de la crisi del coronavirus amb el final de la Guerra Civil i el president de la República Francesa, Emmanuel Macron, va repetir fins a set vegades “Estem en guerra” en un discurs televisat (*1).

La fredor de les dades ajuda a entendre la dimensió de la tragèdia millor que l'ús del llenguatge bèl·lic. Espanya compta amb 240.978 casos confirmats de covid-19 (dades de 6 de juny). D'aquests, 150.376 s'han curat i 27.134 han mort (Ministeri de Sanitat, 2020). A la comunitat de les Illes Balears s'han produït (dades de 6 de juny) 2.104 casos confirmats de la malaltia, 1.764 de curats i 226 de morts (Govern de les Illes Balears) (*2).

És la primera vegada a Espanya que es declara un confinament general similar. Per això, tot just comptem amb estudis nacionals que aportin dades sobre els efectes emocionals, socials i cognitius que l'aïllament ha provocat i provocarà en l'aprenentatge dels/les alumnes espanyols. No obstant això, diferents autors i centres de recerca universitaris i institucions en les últimes setmanes estan implementant estudis sobre l'impacte psicològic de la covid-19 a Espanya i al món. Caldrà estar pendent dels seus resultats i conclusions.

La *Revista Internacional d'Educació per a la Justícia Social*, per exemple, ha elaborat un número extraordinari (vol. 9, núm. 3 (2020)) sobre “Conseqüències del tancament d'escoles per la covid-19 en les desigualtats educatives”. En la publicació, Ceballos Marón i Sevilla Vallejo opinen sobre “L'efecte de l'aïllament social per la covid-19 en la consciència emocional i en la comprensió lectora. Estudi sobre la incidència en alumnes amb trastorns d'aprenentatge i menor accés a les noves tecnologies”. Els autors conclouen que l'aïllament està provocant en els alumnes amb trastorns d'aprenentatge un impacte emocional negatiu a causa de sentiments d'esgotament, frustració, irritabilitat, tristesa, angoixa i incertesa, i observen també inestabilitat emocional que afecta el rendiment acadèmic i com la manca d'una adequada consciència emocional dels nens es troba vinculada de forma proporcional a la dels seus pares. En relació amb la comprensió lectora s'observa un empitjorament generalitzat, tot i que hagi augmentat la lectura a casa de forma quantitativa, a causa del canvi en la forma en què reben la formació. És rellevant el problema d'accés d'alguns alumnes a les tecnologies per afrontar la situació d'aïllament social (Marón i Vallejo, 2020).

D'altra banda, Save the Children (2020) ha publicat un informe, elaborat per la Direcció de Sensibilització i Polítiques d'Infància, sobre l'impacte educatiu en època de covid-19. S'hi afirma que la pandèmia no ha fet més que evidenciar les diferències que ja existien entre l'alumnat de diferent origen socioeconòmic, i aprofundir i ampliar les bretxes educatives prèvies. A més, l'informe destaca que el treball afectiu i emocional, d'acompanyament, escolta i personalització dels processos educatius que realitza el professorat i, especialment, tutores i tutors, queda molt minvat en un moment d'especial dificultat per a l'alumnat més vulnerable. Aquesta manca de comunicació i seguiment pot agreujar processos de desvinculació progressiva ja en marxa i dur a l'abandonament prematur a molts joves. Pel que fa a l'impacte del confinament, revisa un article de la revista *Lancet* sobre epidèmies anteriors (SARS, MERS, H1 N1 i ebola). L'organització deixa clar que la tancada té efectes psicològics en forma d'estrès posttraumàtic, confusió, ira i ansietat, que poden perdurar en el temps. Save the Children (2020) cita un estudi de Brooks *et al.* (2020) que va comparar pares i nens que havien estat posats en quarantena davant d'altres que no, va mostrar que els nivells d'estrès posttraumàtic eren quatre vegades més grans en els nens i les nenes que havien estat confinats. Entre els factors que augmenten els riscos hi ha una durada del confinament de més de 10 dies, la manca d'informació, així com la por de contagiar i ser contagiats que presenten especialment les persones amb fills. La pèrdua de la rutina i la reducció del contacte social amb altres, amics o companys, causen avorriment, frustració i sentiments de solitud.

Tal com s'ha esmentat anteriorment, després de la declaració de l'estat d'alarma i el consegüent tancament de centres educatius de tot el país, estudiants de tots els nivells s'han vist confinats a casa (no tots dotats de les mateixes comoditats, espai i recursos tecnològics: bona connexió a Internet, disponibilitat d'un o més ordinadors a la família...) durant aproximadament dos mesos (depenent de la comunitat autònoma).

En el moment en què vam redactar aquest article, els/les alumnes de tot el país continuen el seu curs acadèmic des de casa i no se sap amb certesa quan ni en quines circumstàncies es farà el retorn a les aules del proper curs escolar (2020-2021).

Aquesta incertesa sobre el futur acadèmic se suma a les dificultats amb què s'enfronten els actors de l'educació. Els diferents factors socioeconòmics i culturals han influït en les respostes dels i les alumnes en la nova situació imposada: no totes les famílies tenen les mateixes possibilitats d'accés a recursos tecnològics òptims, els quals són i seran vitals en l'educació futura. Els estudiants menys afortunats han perdut un trimestre escolar en veure's despenjats per la bretxa digital i la impossibilitat de seguir les classes virtuals. Les situacions límit i de violència intrafamiliar en què es troben alguns alumnes s'han degradat més encara. D'altra banda, aquells amb trastorns previs al confinament han vist incrementada la seva simptomatologia.

En general, s'ha accelerat el fracàs escolar davant la impossibilitat de comptar amb suport presencial i continu per part de professorat —que no sempre ha estat a l'altura pel que fa al domini de les noves tecnologies—. En canvi, alguns alumnes han millorat la seva capacitat d'estudi pel fet de trobar-se en una modalitat d'educació a distància en la qual se senten còmodes i en què poden autogestionar el ritme de treball. I, finalment, com ja hem apuntat anteriorment, un gran percentatge d'estudiants ha patit conseqüències psicològiques a causa del confinament i la privació de les seves rutines i activitats prèvies a la declaració de l'estat d'alarma.

En aquest marc, el present article pretén abordar els efectes del confinament en els/les nens/es i joves sobre els seus estudis i reafirmar la importància del paper del professional de la psicologia de l'educació a l'hora de garantir el benestar emocional i cognitiu de l'alumnat, i el desenvolupament funcional i equilibrat del centre educatiu davant aquest nou context. Exposem, a continuació, el paper fonamental del psicòleg/òloga educatiu/va com a assessor i interventor d'alumnes, centre educatiu i famílies. Destaquem la importància i la necessitat de prioritzar les funcions d'aquest professional en els processos d'ensenyament i aprenentatge inclusius i personalitzats per a afavorir una educació integral en els centres. I, finalment, adjuntem el testimoni de sis orientadores educatives de Mallorca que han patit en primera persona les dificultats per exercir el seu paper a l'escola durant el confinament.

2. LES CONSEQÜÈNCIES PSICOLÒGIQUES DEL CONFINAMENT EN ELS ESTUDIANTS

Les conseqüències psicològiques que el confinament per la pandèmia de la covid-19 està produint, i produirà en un futur, en els 10.300.000 d'escolars i universitaris espanyols (Espada, Orgilés, Piqueras i Morales, 2020) encara són difícils d'avaluar. Amb data d'avui, segons l'informe d'investigació de Balluerka *et al.* (2020), ha existit influència, tant de la pandèmia com del confinament associat, en l'estabilitat emocional i conductual de nens/es, adolescents i persones adultes en funció d'una sèrie de variables personals i contextuals.

L'educació a distància ha generat diferents respostes de satisfacció o insatisfacció entre els alumnes depenent dels seus factors personals, econòmics, culturals i familiars. No obstant això, és innegable que s'ha produït un increment substancial del temps d'ús de les tecnologies d'informació i comunicació (TIC).

Els i les alumnes s'han vist immersos en una situació inesperada. Una minoria ha assimilat ràpidament nous termes i ha adquirit coneixements complexos informant-se a través dels mitjans de comunicació, de les xarxes socials, dels seus adults de referència i, sobretot, dels contactes amb els seus iguals. Com més gran és la comprensió de la realitat a la qual ens enfrontem, més fàcil és la construcció d'una interpretació pròpia i la generació d'estratègies d'afrontament.

No obstant això, la manca d'informació (o la sobreinformació), la incomprensió de l'impacte de la crisi sanitària, la por del contagi d'un virus invisible als ulls, l'assimilació de la vulnerabilitat de l'ésser humà, el canvi forçós del sistema d'aprenentatge, la modificació de les rutines i falta d'hàbits, la manca de control i incertesa sobre el futur, i la manca d'activitat física, entre altres factors, s'han traduït en un impacte negatiu en el benestar físic i psicològic de la majoria de nens/es i adolescents.

La Universitat Complutense de Madrid i Grup 5 ha evidenciat en un estudi publicat a l'abril de l'any 2020 que els joves entre 18 i 39 anys han sentit durant aquestes setmanes una desmotivació en els seus quefers, han patit depressió i desesperança, al mateix temps que nerviosisme, ansietat, tensió i manca de control emocional (*3).

Depressió, ansietat, estrès, insomni, mal humor, irritabilitat, esgotament emocional, tristesa, por, decaïment, desesperança, manca de gana, entre molts altres, són símptomes que els nostres estudiants, en un gran percentatge, han hagut d'afrontar durant aquestes setmanes sense disposar de recursos adequats. L'impacte que aquesta simptomatologia generarà en els joves en un futur dependrà, entre d'altres, de la seva edat (Espada, Orgilés, Piqueras i Morales, 2020).

Efectivament, molts d'aquests símptomes són conseqüència de la incapacitat que tenen els individus de generar una correcta expressió i gestió emocional. Com a resultat, molts/es alumnes han patit una desmotivació en les seves tasques acadèmiques i un desànim progressiu que els ha portat a desconnectar del seu procés d'aprenentatge. Els joves, en general, disposen de menys eines i habilitats per protegir-se emocionalment, la qual cosa interfereix en les seves competències d'aprenentatge. Per tot això, no se'ls pot exigir que durant aquest excepcional període de confinament produït per un virus mantinguin el mateix grau de rendiment que en la situació prèvia a la pandèmia. La manca de concentració i la sensació d'abatiment són alguns factors que caldrà atendre a la tornada a la normalitat en els centres escolars (Toscani, 2020).

D'altra banda, el sentiment de soledat i la manca de companyia durant aquestes setmanes han agreujat els trastorns psicològics generats per l'alt sofriment i han desenvolupat al mateix temps un perillós sentiment de desemparament i individualisme.

La pressió social perquè cada membre donés el millor de si en aquests moments de crisi ha intensificat en alguns escolars un sentiment de culpabilitat (Toscani, 2020) produït per la pèrdua de motivació; la incapacitat de comportar-se positivament (manifestant conductes desafiantes); la generació de pensaments negatius; la incapacitat de respondre adequadament a les exigències dels adults i de l'escola...

3. EL PAPER DEL/LA PSICÒLEG/ÒLOGA EDUCATIU/VA EN TEMPS DE CONFINAMENT

El/la psicòleg/òloga educatiu/va té la funció de donar suport i fer un seguiment dels processos d'ensenyament i aprenentatge inclusius i personalitzats. L'educació integral és l'objectiu de la vigent Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació, modificada per la Llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat educativa. En aquest context, les principals funcions del professional de la psicologia de l'educació són contribuir al benestar emocional i físic dels alumnes i al desenvolupament de totes les seves potencialitats i competències, estimular el paper de les famílies en l'educació dels seus fills/es i donar suport al centre educatiu desenvolupant programes que condueixin a l'èxit escolar des de l'impuls al context educatiu inclusiu i partint de les necessitats individuals de la seva comunitat educativa i social.

En aquest sentit, aquest professional esdevé una figura clau en el desenvolupament funcional i equilibrat d'un centre educatiu. Així mateix, la seva funció prioritària és atendre i fomentar el desenvolupament psicològic en tots els seus components —psicomotriu, intel·lectual, social, afectiu-emocional— i assessorar i intervenir en els tres agents principals del sistema educatiu (alumnes,

pares i professors). Des d'aquesta perspectiva, el treball del psicòleg/òloga educatiu/va implica dos grans objectius:

- 1) aportar una anàlisi psicològica de diverses situacions (observació i avaluació); i
- 2) proposar plans d'acció que responguin a les anàlisis realitzades (prevenció, facilitació i/o intervenció).

Amb aquests objectius, el/la psicòleg/òloga educatiu/va du a terme diverses activitats que inclouen tots els agents del sistema educatiu.

El/la psicòleg/òloga educatiu/va, segons suggereix Díaz Barriga *et al.* (2006), exerceix el seu paper en el marc de la psicologia de l'educació, disciplina que estudia, en el sentit més ampli, els processos psicològics (cognitius, socials i afectius) que ocorren com a conseqüència de la participació dels individus i els grups a què pertanyen, en contextos i pràctiques educatives de diversa índole: formal, informal, presencial, virtual, etcètera.

El/la psicòleg/òloga educatiu/va actualment treballa en l'escenari generat després de l'aparició del nou coronavirus SARS-CoV-2, que ha obligat a implantar noves i diverses pràctiques educatives (en general, des de la virtualitat) i que a causa del confinament ha suposat una transformació de la realitat educativa per a molts centres educatius, famílies i estudiants. El professional de la psicologia de l'educació pretén fer veure i fer comprendre a la comunitat educativa aquesta nova realitat, així com abordar i tractar les qüestions i problemes emergents en l'àmbit educatiu.

Així mateix, d'acord amb els plantejaments de César Coll (2001), cal entendre la psicologia de l'educació com una disciplina pont entre la psicologia i l'educació. La seva tasca principal consisteix a elaborar, prenent com a punt de partida les aportacions de la psicologia científica, instruments teòrics, conceptuals i metodològics útils i rellevants per explicar i comprendre el comportament humà en els entorns educatius i poder intervenir-hi. D'aquesta manera, el/la psicòleg/òloga educatiu/va aportarà coneixements específics sobre el comportament humà en les situacions educatives com les que actualment travessa la comunitat educativa en el seu conjunt. El/la psicòleg/òloga aportarà diferents coneixements i eines amb els quals es pot intervenir en el context suscitat per la pandèmia i que actualment afecta molts estudiants i famílies, i genera diferents realitats socials, educatives i econòmiques. És evident que el seu accionar i els objectius que perseguirà no s'han d'allunyar tampoc d'una aproximació multidisciplinària i d'un treball coordinat amb altres professionals de l'àmbit educatiu.

En temps de la pandèmia, el paper i les funcions del psicòleg/òloga educatiu/va tenen una importància fonamental per garantir el desenvolupament integral de l'alumnat però també en l'atenció de les necessitats emergents. És un professional especialitzat que pot ajudar i assessorar la comunitat educativa per respondre als actuals desafiaments que s'obren a partir d'una situació límit i el posterior retorn a una "nova normalitat".

Entre els reptes que té l'orientació educativa a distància ens adonem de la necessitat d'utilitzar mitjans telemàtics per poder seguir acompanyant els alumnes i les seves famílies; això requereix

una inversió de temps per desenvolupar competències digitals i alhora ens deixa la possibilitat d'implantar noves formes de reunir-se en el futur a través de videoconferències grupals. Pel que fa al suport a l'acció tutorial és important recalcar que en una situació com aquesta l'important no són els aprenentatges acadèmics, sinó la salut mental i l'equilibri socioemocional de tota la comunitat educativa; i gràcies al nostre acompanyament com a psicòlegs/òlogues educatius/ves a aquesta comunitat, de forma propera i accessible, ajudarem a generar recursos emocionals i la capacitat de resiliència. En darrer lloc, en la nostra funció de proporcionar suport en els processos d'ensenyament i aprenentatge, el nostre paper consisteix a acompanyar els alumnes en el desenvolupament i pràctica d'habilitats metacognitives i autogestió de l'aprenentatge, així com proporcionar assessorament psicopedagògic als docents per aconseguir a través de les tasques un veritable aprenentatge significatiu (Sturm, 2020). Pel que fa a l'orientació acadèmica i professional, la distància la converteix en acte-orientació, així el nostre paper segueix sent crucial seleccionant recursos útils perquè els estudiants construeixin el seu projecte de vida professional a través de l'autoconeixement, l'accés a informació rellevant i contrastada i un procés de presa de decisions, pas a pas, en el qual els estudiants poden sol·licitar el nostre assessorament (Diz Besada i Del Mazo Fuente, 2020). Sobretot, el nostre major repte segueix sent col·laborar en la inclusió perquè ningú quedi enrere en aquests mesos sense atenció presencial.

Així doncs, sempre mitjançant un acostament al context físic, familiar, escolar i social, el/la psicòleg/òloga educatiu/va té un paper important en el desenvolupament de funcions a desenvolupar en tres àrees d'assessorament:

a) Assessorament i intervenció en centres educatius

El/la psicòleg/òloga educatiu/va assessora els òrgans de direcció i gestió de centre i amplia el seu focus d'intervenció de l'alumnat cap al sistema de funcionament d'un centre educatiu. Aquest tipus d'intervenció es basa en un model educatiu d'assessorament que va en la línia de la concepció constructivista de l'aprenentatge i l'ensenyament (Coll, 2010), així com en la perspectiva sistèmica del context escolar i educatiu (Ballester Brage i Colom Cañellas, 2012; Cagigal de Gregorio, 2018; Dowling i Osborne, 1996; Martín i Solé; 2011, Selvini *et al.*, 1986).

El model sistèmic introdueix una perspectiva de gran calat en l'educació, en què el centre del procés és l'alumne i el seu aprenentatge, i en què els adults que acompanyen aquest procés són també objecte de canvi, ja que en el procés educatiu es produeix un esdeveniment relacional en el qual l'educador es deixa transformar pel procés i per l'alumne (Cagigal de Gregorio, 2018). Vist d'aquesta manera, els processos d'aprenentatge depenen també de la qualitat de les relacions en els contextos significatius en què l'individu participa (família, escola, entorn social, centre educatiu, etcètera).

En concret, en aquest aspecte de l'assessorament i intervenció en centres educatius, l'anàlisi correspon a una dimensió "intrasistema". El/la psicòleg/òloga educatiu/va intervé per assessorar en les diferents dimensions psicoeducatives que corresponen a la implementació i coherència del projecte educatiu, el disseny i avaluació del pla d'acció tutorial, el sistema normatiu, el funcionament dels equips, la formació amb el personal, la gestió dels recursos humans o la implantació d'un sistema

de qualitat educativa. A la pràctica, es tradueix en assessorar equips directius i de coordinació i en l'assessorament a directores o coordinadors acadèmics.

A més, és evident que en la pràctica quotidiana els professors/es són peces clau de l'engranatge educatiu d'un centre i, per tant, el/la psicòleg/òloga educatiu/va ha d'assessorar també en aquest nivell. En el seu assessorament pot contribuir a la millora de la qualitat docent i tutorial amb la intervenció en equips de professors i tutors o responen de manera individual a les seves demandes. Altres àrees en què l'orientació psicològica pot enriquir la pràctica docent i tutorial són les relacions amb els alumnes i les famílies; la metodologia docent; l'elaboració de material didàctic; la planificació de l'avaluació de les matèries; l'atenció a la diversitat; l'avaluació i promoció de l'alumnat o la reflexió; i la formació i maneig de la satisfacció professional dels mateixos professors.

En aquest sentit, la crisi sanitària per la covid-19 ha posat en evidència diferents necessitats que han emergit del centre educatiu. El tancament de les aules a causa de l'activació de l'estat d'alarma, el treball en solitari de cada professor a casa, la incorporació d'una nova dinàmica educativa i metodològica han suposat un enorme desafiament per al centre educatiu. En poc temps i sense planificació prèvia, col·legis i instituts han hagut de reorganitzar-se, repensant la seva acció educativa i usant eines tecnològiques —amb prou feines utilitzades anteriorment— que facilitin l'accés a l'alumnat a distància. Durant aquest temps han sorgit diferents interrogants des del professorat —i des del mateix centre educatiu—. Inicialment, es va pensar que la suspensió havia de ser curta, temporal, però a mesura que els estats d'alarma aprovats pel Parlament es van anar prorrogant, a causa de les característiques de la pandèmia, va obligar cada centre a adaptar-se contínuament a les circumstàncies.

En aquest context d'incertesa, el centre educatiu i el professorat havien de seguir complint la seva funció educativa, continuar amb els diferents processos d'ensenyament i aprenentatge, passar d'una metodologia centrada en la presencialitat a modalitats a distància i a la feina en entorns virtuals per seguir impartint les diferents matèries (videoconferències, plataformes virtuals, correu electrònic...). Cada centre educatiu ha respost de diferents maneres al context actual, alguns amb millors estratègies i de forma més ràpida; en canvi, altres centres de forma més lenta i amb clares debilitats pel que fa al seu funcionament, estructura i/o cultura organitzacional. S'ha evidenciat que aquells entorns educatius que han comptat amb un/a psicòleg/òloga educatiu/va han sabut adaptar-se de millor manera, han estat contínuament assessorats i han implementat accions per fer front als nous desafiaments en temps de confinament de l'alumnat.

El/la psicòleg/òloga educatiu/va ha donat resposta a les demandes del centre educatiu, ha assessorat sobre la nova modalitat d'ensenyar i educar, ha estat en contacte permanent amb el professorat, exercint les diverses funcions que anteriorment ja s'han exposat. Sense cap dubte, actualment la tasca d'aquest professional se centrarà a seguir assessorant en els processos educatius posats en marxa, però alhora, d'ara endavant, tocarà abordar els desafiaments que suposarà tornar a una certa normalitat, ajudar a dissenyar plans i protocols d'intervenció educativa per a la tornada a classes i ajudar que cada centre educatiu respongui en el seu funcionament, organització, planificació acadèmica, metodologia, acció educativa del professorat als temps de pandèmia i postpandèmia. No és una tasca fàcil, però el/la psicòleg/òloga educatiu/va és un professional especialitzat en aquest tipus d'assessorament.

b) Assessorament i intervenció amb l'alumnat

L'acció del psicòleg/òloga educatiu/va amb l'alumnat també s'ajusta als principis de l'orientació educativa, social i professional que marca l'article 4 de l'ordre de la Conselleria d'Educació i Universitat de 22 de maig de 2019 per la qual es regula el funcionament dels serveis d'orientació educativa, social i professional de les Illes Balears.

Des del principi de prevenció, el/la psicòleg/òloga escolar treballa en l'elaboració de protocols i assessorament en la detecció precoç de les necessitats dels alumnes que puguin sorgir i que impedeixin el desenvolupament de les seves capacitats. En aquests moments, en què els alumnes es troben a casa seva, és important seguir estretament el desenvolupament de competències facilitant el suport de les seves famílies, del professorat i de l'alumne perquè puguin seguir aprenent i especialment atendre les seves competències emocionals a través de les tecnologies a les quals el centre pugui tenir accés (web de l'escola, plataforma tipus Classroom o Clickedu, Zoom, Skype, per telèfon...).

Prestar una atenció especialitzada i assessorament a hores d'ara és una forma de prevenir problemes posteriors d'ansietat, insomni, fòbies... que poden arrossegar-se després del confinament. Fer entrevistes, encara que sigui per via telefònica, amb alumnes en situació de risc social o familiar permet aportar suport, orientació i assessorament, fer-los sentir compresos, acompanyats i amb recursos per fer front a la situació, al seu desenvolupament en aquests temps difícils i despertar-los la resiliència.

Un cop finalitzat el període de confinament, i de cara a la preparació del nou curs que es reprèn al setembre, torna a tenir un paper molt important el/la psicòleg/òloga educatiu/va en la seva funció d'atenció a l'alumnat, siguin nens/es petits/es, adolescents o adults. S'obre un espai d'incertesa, en el qual no se sap com seran les classes, la distribució d'espais, la situació de contenció de la covid-19, les possibilitats de contagi, de rebrot i de retrocés en les fases de desescalada... Tot això pot generar un inici de curs carregat novament d'ansietat, por, incomprensió, frustració i enuig.

Els i les alumnes necessitaran suport emocional extra per afrontar aquesta situació nova i, sens dubte, el professional de la psicologia de l'educació podrà facilitar-los recursos emocionals, conductuals i cognitius per prevenir situacions i problemes posteriors.

Des del principi de desenvolupament, aquest professional tracta d'acompanyar l'alumnat al llarg de les etapes educatives per tal d'aconseguir el màxim creixement de les seves capacitats, facilitar que segueixi aprenent de forma significativa, funcional i estratègica. També en l'adquisició o manteniment d'hàbits d'autocura física i emocional. El professional haurà de recordar hàbits saludables, establir noves rutines, proporcionar estratègies d'afrontament, de pensament positiu, de proposar pràctiques de *mindfulness*, per exemple.

Per això, en moments en què les tècniques educatives canvien de forma abrupta, com en aquest moment, sense preparació prèvia d'alumnes ni de professors, el/la psicòleg/òloga educatiu/va pot incidir en el desenvolupament de l'autonomia i la responsabilitat dels alumnes. L'adquisició

d'aquestes competències, més necessàries que mai, ajudaran els estudiants en el seu aprenentatge al llarg de tota la vida.

El/la psicòleg/òloga educatiu/va necessita treballar amb els equips de professors en les tècniques inclusives i participatives perquè tot l'alumnat pugui realitzar les seves tasques i corresponents aprenentatges incentivant-los a tots dos, proporcionant-los suport i assessorament, reforç i desenvolupant les intervencions psicopedagògiques per als alumnes amb necessitats específiques de suport educatiu i les propostes d'adaptacions per als/les alumnes amb necessitats educatives especials. Proporciona suport als estudiants menys autònoms directament o mitjançant el professorat.

També tenim alumnes que en aquests moments es troben en la situació d'haver de prendre decisions sobre els seus itineraris educatius, elecció d'optatives i canvis d'etapa. Si aquestes eleccions requereixen normalment una maduresa i un assessorament individualitzat, en aquests moments d'incertesa adquireix especial rellevància la realització d'una atenció als/les alumnes i a les seves famílies, facilitant el contacte amb els seus interessos, motivacions, proporcionant suport emocional, facilitant recursos socials i informació sobre les possibilitats que li ofereix l'entorn.

Tal com hem esmentat, l'entorn en què es troba l'alumne/a és molt important. Seguint el principi d'intervenció social, el/la psicòleg/òloga educatiu/va sempre ha de partir de l'entorn de referència de l'alumne/a, especialment la seva família, que influeix en les preses de decisions i en el seu desenvolupament personal.

Mereix la nostra especial atenció l'alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu en la seva orientació cap a diversos itineraris i opcions perquè es dirigeixi a la consecució del desenvolupament de competències necessàries per a la vida.

Seguim inevitablement el principi d'empoderament personal i social desenvolupant una tasca que faciliti l'adquisició de competències per a prendre el control de les seves pròpies vides i enfortint tots els aspectes que facilitin la seva autonomia i responsabilitat. És una bona ocasió perquè la situació actual serveixi perquè els/les nostres alumnes revisin i afirmen valors humans positius de tolerància, solidaritat, col·laboració, respecte cap a un mateix i cap als altres... El nostre paper pot incidir en la reflexió amb els/les alumnes i en la facilitació d'estratègies emocionals i psico-socials per sortir reforçats d'aquesta crisi i afrontar el nou curs i la vida amb més competències i recursos personals.

c) Assessorament i intervenció en les famílies

Des d'una visió sistèmica, l'alumne pertany alhora a dos sistemes: escolar i familiar (Inneck, 2015). El fet que la família i l'escola constitueixin els contextos de desenvolupament potencialment més rellevants per a nens/es i adolescents (Almirall, 2011; Dowling i Osborne, 1996) obliga a considerar no només el singular paper de cada un d'ambdós sistemes en l'educació, sinó també la incidència d'una col·laboració més o menys funcional entre tots dos. Tots dos sistemes, per funcionar bé, necessitaran estar en comunicació permanent, a més de centrar esforços conjunts per respondre a

les necessitats dels estudiants i a les seves respectives etapes vitals. Diversos autors han esmentat la importància que els centres educatius treballin amb les famílies per afavorir els contextos de desenvolupament en què participa l'alumne/a, donar respostes conjuntes a les dificultats i necessitats de l'alumnat.

Per tant, des d'aquesta visió, el paper del psicòleg/òloga educatiu/a no es limita a la feina amb l'alumnat en exclusiva sinó, com hem dit, amplia el focus d'intervenció al centre educatiu i desplega també la important tasca d'incrementar el potencial educatiu de pares i famílies. Això implica, en ocasions, intervenir directament amb les famílies i/o accedir-hi per comprendre la situació familiar dels estudiants, les dificultats i necessitats; i a partir d'aquí assessorar també en la seva funció educativa.

En la situació actual de pandèmia, i en un context incert, les famílies afectades pel confinament han vist com els centres educatius dels seus fills/es han tancat les portes i ha provocat que hagin d'atendre els menors en el domicili satisfent les seves necessitats bàsiques alhora que seguir des de casa amb el desenvolupament educatiu dels menors. En molts dels casos, els pares i mares han complert la doble funció de treballar des de casa (teletreball) i prestar ajuda educativa als seus fills/es perquè compleixin amb les tasques escolars. En altres casos, moltes famílies vulnerables i amb factors d'estrès abans del confinament han incrementat els seus nivells de malestar emocional i la seva vulnerabilitat econòmica. A més, s'hi ha sumat que moltes famílies, per les seves característiques i situació econòmica, no disposin de tots els recursos tecnològics per facilitar l'accés dels menors a plataformes educatives dels centres, o simplement a una trucada de vídeo o un contacte en línia amb els professors; estem parlant de la bretxa digital. Podem advertir que una part important dels problemes que afecten nens/es i adolescents es construeixen en les relacions amb les seves famílies, amb els seus pares i el seu entorn significatiu d'origen; i així, són els canvis en aquestes mateixes relacions els que poden contribuir a la seva solució.

Per aquests motius, moltes famílies han necessitat ajuda del psicòleg/òloga educatiu/a; algunes ho han demanat de manera directa a través de diferents canals de comunicació i d'altres, a través de demandes de professorat. En canvi, en algunes famílies, l'escassa comunicació amb el centre educatiu, alumnes amb absentisme i desconnexió del món escolar han originat la preocupació del psicòleg/òloga que ha intervingut orientant, preguntant, assessorant, motivant i informant. En el seu paper ha realitzat psicoeducació amb les famílies, ha ofert pautes per a l'atenció dels nens/es i adolescents en el confinament, ha assessorat perquè les famílies puguin tenir informació veraç sobre quins aspectes de desenvolupament personal i educatiu es veurien més afectats pel confinament i també com atendre els menors en les seves necessitats emocionals i educatives en aquest nou context. A més, s'ha fet èmfasi especial en el paper que exerceix la família per ajudar els nens/es i adolescents en l'afrontament de la pandèmia mantenint i preservant rutines educatives i espais d'oci i diversió a casa.

Un aspecte important és que diversos professionals de l'educació, i en especial els/les psicòlegs/òlogues educatius/ves que han tingut contacte amb les famílies i les seves necessitats, s'han fet ressò de la comanda unànime a Espanya, als polítics i autoritats sanitàries, de permetre que els nens/es confinats, després de diverses setmanes de tancament, poguessin sortir a l'aire lliure de forma regulada per satisfer les seves necessitats i evitar majors efectes del confinament.

En altres aspectes, els/les psicòlegs/òlogues educatius/ves han afavorit canals de comunicació amb les famílies. Des de les sol·licituds dels centres educatius, s'han organitzat cursos i tallers en línia per a famílies confinades de diferents temàtiques: educatives i emocionals. S'han implementat programes d'intervenció educativa per a famílies en risc a través de mitjans en línia (videotrucades) i de forma telefònica. Diverses famílies han rebut la trucada d'un/a psicòleg/òloga educatiu/va que els ha preguntat per la seva situació, i a més per les necessitats dels menors a càrrec, o també han preguntat com portaven les tasques escolars des de casa i quines dificultats tecnològiques i de diversos tipus podrien estar travessant. En aquest sentit, el professional també ha buscat serveis en l'entorn proper per a les famílies i ha contactat amb diferents centres i institucions (mèdiques, serveis socials, etcètera) per coordinar i atendre les demandes de la comunitat educativa, i també ha facilitat l'organització i l'execució de tallers.

A partir d'ara, i en un escenari de “nova normalitat” i postpandèmia, el paper del psicòleg/òloga educatiu/va és útil i necessari, arriba a consolidar-se com el professional que fa de pont entre la família i l'escola, és a dir ajuda tots dos sistemes a complir amb el seu paper educatiu. Caldrà seguir assessorant les famílies per respondre a les necessitats diferents del desenvolupament educatiu dels menors per edats, a més de preservar la comunicació amb les famílies i poder arribar-hi a través del disseny de programes d'intervenció psicoeducativa.

També és molt important considerar que pel fet que un dels desafiaments als quals s'enfronta actualment l'educació és el que té el seu origen en les TIC, el/la psicòleg/òloga educatiu/va, en el nou escenari postpandèmia, haurà d'intervenir en l'assessorament a les famílies i a la comunitat educativa sobre el seu ús saludable i avantatjós. És innegable que en l'anomenada “nova normalitat” (que exigeix distància social) es recorrerà a un major ús d'aquestes tecnologies, i per tant serà necessari abordar problemàtiques com la “bretxa digital” a la qual s'enfronten les famílies però també fenòmens com el *ciberbullying*, ciberaddiccions, entre d'altres. S'obre un espai per a la intervenció i assessorament en l'ús educatiu de les TIC, tant com una àrea de treball preventiu com sobre problemàtiques derivades. Com assenyala Castells (2000) citat a Coll (2010), les TIC constitueixen el nucli central al voltant del qual s'organitza el nou “paradigma tecnològic” associat a les transformacions socials, econòmiques i culturals que caracteritzen la societat de la informació. Per això, tal com suggereix aquest autor, un dels reptes més importants de l'educació és fer front a aquest canvi cultural propiciat per les tecnologies digitals; és a dir, el repte de com educar en el marc d'una cultura digital. Els/les psicòlegs/òlogues educatius/ves no deixaran de participar en l'assessorament i el treball a aquest nivell.

4. TESTIMONIS

Testimoni d'una orientadora educativa que treballa en un centre públic d'educació infantil i primària en un municipi de Mallorca.

Les necessitats cobertes han estat:

- Suport al professorat per a la realització de les tasques adaptades als alumnes amb necessitats específiques de suport educatiu.

- Orientacions a professorat sobre pautes a donar a les famílies amb alumnes amb necessitats específiques de suport educatiu.
- Tutories amb les famílies d'alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu per resoldre dubtes sobre l'atenció educativa dels seus fills a casa i suport emocional.
- Coordinació amb serveis especialitzats: TEA, dificultats greus de llenguatge... per conèixer pautes específiques per a l'alumnat amb aquestes dificultats i fer-les arribar a les famílies i al professorat.
- Seguiment de l'alumnat amb perill d'exclusió (per situació familiar complicada o per falta d'accés a la xarxa).
- Coordinació amb serveis socials.
- Assessorament a famílies i professorat.

Les dificultats trobades:

- Contacte amb diversos alumnes amb dificultats d'accés a la xarxa o amb una manca de motivació escolar (especialment en el segon cicle de primària).
- Contactar amb totes les famílies de l'alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu que requereixen suport.

Testimoni d'una orientadora educativa que treballa en un centre públic d'educació secundària en un municipi de Mallorca.

Les necessitats cobertes:

- Necessitats de suport a l'alumnat des del punt de vista més personal (ànims).
- Dubtes sobre el seu futur educatiu i professional.
- Realització d'una pàgina web per establir més vincle i donar suport a l'alumnat i les famílies.

Les dificultats trobades:

- No poder contactar amb les famílies.

Testimoni d'una orientadora educativa que treballa en dos centres públics d'educació infantil i primària en un municipi de Mallorca.

Les necessitats cobertes han estat:

- Correcció de proves que ja estaven passades a l'alumne.

- Elaboració d'informes d'intervenció i/o psicopedagògics.
- Reunions en línia amb l'equip de suport.
- Correus electrònics de coordinació a professionals especialistes i a tutors (revisió de les demandes i estat actual de la demanda; tasques pendents, si n'hi ha, de cadascuna de les demandes; traspàs de conclusions diagnòstiques i informes amb les orientacions oportunes).
- Correu electrònic de petició d'informació (estils d'aprenentatge, principalment).
- En el cas dels alumnes NESE que canvien d'etapa i calia fer-los la revisió per canvi d'etapa es va demanar als professors de 6è que omplissin una taula amb informació bàsica (necessitats, potencialitats, NCC, estils d'aprenentatges i altres, per exemple, aspectes emocionals).
- Trucades als pares i/o enviament de correus electrònics per comentar l'estat de la demanda i com queda per al curs vinent.
- Coordinació amb professionals externs (EAC, EADISOC, REIP).
- Reunions de coordinació amb l'EOEP.
- Reunió de traspàs d'informació amb l'EAP.

Les dificultats trobades:

- Dificultat general del teletreball.
- Conciliació amb la vida familiar.
- Preservar la protecció de dades.
- Documentació pendent de signar (informes, "assabentaments", dictàmens).
- "Pèrdua de temps" en l'enviament de correus electrònics a tutors i altres professionals per preservar la coordinació.
- Pèrdua de temps i energia en el seguiment de la coordinació a través de grups de WhatsApp.
- Compliment de l'horari de la jornada laboral a causa del gran volum de treball.

Suggeriments de millora:

- Possibilitat de signatura digital de documents.
- Canals de coordinació comuns a tothom.

Testimoni d'una orientadora educativa que treballa en un centre públic d'educació secundària en un municipi de Mallorca.

Les necessitats cobertes:

- Assessorament a l'equip directiu en la planificació dels departaments en l'estat d'alarma, en la modificació del seguiment de les tasques dels alumnes, en la creació de documents per tal de poder treballar de manera més coordinada amb el professorat.
- Acompanyar els/les tutors/es en el seguiment amb alumnat i les seves famílies.
- Assessorar el professorat en les intervencions amb l'alumnat i en el seguiment de les tasques.
- Donar missatges de tranquil·litat a les famílies, especialment a aquelles dels alumnes NESE i NEE; fer un seguiment molt més individualitzat i adaptat a les noves necessitats que han sorgit durant l'estat d'alarma.
- Coordinació amb els serveis socials i altres serveis externs (la feina amb xarxa segueix sent de gran importància. El treball amb els serveis socials és essencial sobretot per a aquells alumnes que més han desaparegut durant el confinament i que no donen senyals de vida en línia).

Les dificultats trobades:

- La falta d'informació i d'instruccions. Arribaven massa tard i poc clares. Els equips directius han hagut de donar respostes immediates sense tenir les instruccions (els centres han seguit en primera línia de batalla i han hagut de donar respostes als alumnes i a les famílies).
- Malestar entre el professorat a causa de la manca d'informació (sobretot els tutors/es han tengut un excés de feina, més si tenen grups d'especial dificultat en què el seguiment amb els alumnes i les famílies ha estat més complicat).
- Moltes més hores de feina que les del nostre "horari normal".
- Sensació de manca de control envers els alumnes i les famílies, ja que amb algunes ha estat gairebé impossible contactar-hi.
- Falta de dispositius, accés a la xarxa, saber fer ús de les noves tecnologies, és a dir, tot el que fa referència a les tecnologies de l'aprenentatge i del coneixement (tant amb el professorat com amb els alumnes i les seves famílies).

Suggeriments de millora:

- Planificació per poder a dur a terme intervencions. Per tant, començant per la Conselleria, els equips directius, els departaments... han de planificar tenint en compte la situació en la qual vivim i les mesures de seguretat que haurem de complir i que, possiblement, en pocs mesos ens tornarem a trobar en estat d'alarma.
- Formació en tecnologies de l'aprenentatge i del coneixement.
- Escoltar els equips directius.

Impacte del confinament en els/les nens/es:

- Al principi hi va haver molts alumnes que es “van prendre unes mini vacances”, i a poc a poc amb la boníssima tasca de tutors i professors la gran majoria dels alumnes van aparèixer i es van posar a treballar. Els tutors i tutores han estat i són essencials, i més que res la tutoria s’ha convertit en matèria essencial durant aquest temps. Va caldre fer una anàlisi de la situació tecnològica dels alumnes, per poder ajudar en aquest sentit juntament amb les ajudes de la Conselleria.
- Penso que els alumnes estan més acompanyats, els professors han hagut d’empatitzar moltíssim més amb totes les situacions dels alumnes.

Testimoni d’una orientadora educativa que treballa en un centre públic d’educació infantil i primària en un municipi de Mallorca.

Les necessitats cobertes han estat:

- La tasca burocràtica de la figura de l’orientadora educativa ha continuat.
- Seguiment de l’alumnat NESE a través de l’equip de suport. Reunions setmanals per valorar si, en la mesura del possible, l’alumnat amb NESE ha anat seguint el procés escolar i si les tasques eren les adequades per al seu desenvolupament.
- Seguiment de l’alumnat que té dificultats per accedir a la metodologia en línia (falta d’Internet, d’ordinadors...). En cas necessari se’ls ha fet arribar la tasca escolar a través d’una altra via.
- Suport emocional i pautes. Hi ha hagut famílies que han necessitat unes orientacions específiques, sigui per dificultats emocionals derivades de la gestió de la nova situació o per necessitat d’establir una nova rutina a casa per així afavorir l’estat de seguretat dels fills.
- Els protocols de TEA i TDAH en alguns casos s’han vist pausats per falta d’alguna prova que no es va poder fer abans del confinament; en els casos que totes les proves i qüestionaris estaven realitzats, s’han enviat al servei corresponent (UCSMIA) per a la seva corresponent valoració.

Les dificultats trobades:

- Les avaluacions psicopedagògiques per revisió de canvi d’etapa s’han vist afectades per no poder dur a terme les proves estandarditzades corresponents en cada cas.
- Les avaluacions psicopedagògiques iniciades abans del confinament han quedat pausades.

Impacte del confinament en els/les nens/es:

- En algun cas amb diagnòstic de TEA, la reacció ha estat bona, atès que la major dificultat que tenia era la relació social i a casa treballant s’ha sentit millor (tenint en compte que, potser, tampoc no hagi hagut d’enfrontar-se a les pautes i rutines de l’escola).

- D'altra banda, hi ha hagut casos que han presentat nivells alts d'ansietat que els dificultava la realització de la tasca escolar; des del moment que van deixar sortir a passejar els nens, la situació va millorar.
- Un altre grup de nens ha necessitat establir una rutina (amb horaris i planificació) per sentir-se més tranquils i segurs. D'aquesta manera, sí que van començar a realitzar les tasques de l'escola.
- D'altra banda, altres han declinat completament la realització de la tasca escolar (diagnòstics de DEA i TEA) i el que s'ha fet són seguiments amb l'alumne per videoconferència per treballar des de la motivació.
- Cal destacar, també, que altres casos amb dificultats d'aprenentatge no han presentat cap dificultat, almenys que se'ns hagi comunicat.

Testimoni d'un servei extern d'orientació educativa que treballa amb diversos centres privats d'educació infantil, primària i secundària en diversos municipis de Mallorca.

Les necessitats cobertes han estat:

- Principalment, acompanyament emocional a les famílies davant la sensació d'impotència que genera majorment el fet d'haver de desenvolupar el paper de professor a casa sense estar preparat per a això. Ajuda en la gestió de l'estrès de realitzar teletreball i haver de supervisar constantment la feina escolar dels / de les fills/es, si atenen i com atenen les classes en línia, especialment a infantil i primària.
- Seguiment més continuat i exhaustiu a les famílies amb alumnes NESE.
- Intervenció psicoterapèutica en línia a alumnes NESE.
- Assessorament més personalitzat al professorat en l'atenció a alumnes NESE de manera remota.
- Assessorament al professorat de secundària en la desmotivació de l'alumnat a treballar de forma regular i lliurar les tasques acadèmiques a temps.

Les dificultats trobades:

- El maneig de les tecnologies de videoconferència i la disposició de connexió a Internet i dispositius apropiats per a això.
- La deshumanització de l'atenció virtual que implica realitzar-la a través de pantalles.
- Protecció de dades.

Suggeriments de millora:

- Facilitat d'accés a l'ús d'Internet i dispositius apropiats.
- Plataformes de comunicació virtual segures.
- Arran de l'experiència actual de confinament, desenvolupar plans de prevenció i actuació futurs enfocats a millorar la qualitat d'atenció psicològica i psicoeducativa en aquest context.

5. CONCLUSIONS

Sense cap dubte, hi haurà un abans i un després d'aquesta crisi sanitària, tot i el desig innocent que les coses tornin al seu inici. És indubtable que serà necessària una perspectiva temporal per integrar tot el que ha passat. Es tracta d'un temps de canvi i de reflexió en què ningú tornarem a ser la mateixa persona.

Després d'una presa de consciència de la gran vulnerabilitat humana, els alumnes, més que contingut acadèmic, el que necessiten és suport, escolta, confiança i seguretat.

Rutines, horaris, normes, activitat física, actuar amb calma, controlar el temps d'exposició a les pantalles, acompanyar-los, escoltar i respondre clarament als seus dubtes sense exposar-los a la sobreinformació són algunes claus que els adults han de seguir per facilitar la gestió emocional dels nostres estudiants en temps de coronavirus.

Situacions com la pandèmia que estem vivint posen de manifest les necessitats que queden per cobrir, especialment en els centres educatius, amb les famílies, l'alumnat i el professorat.

En primer lloc, la necessitat d'una educació més digitalitzada, la qual cosa requereix que les famílies tinguin accés a les noves tecnologies i els docents, competència digital; segurament per als i les estudiants la situació hagi estat més fàcil pel seu maneig més fluid amb les TIC.

En segon lloc, el suport social a les famílies amb menys recursos, que s'han vist greument afectades pel confinament. Un cop més les diferències socioeconòmiques i socioculturals es tradueixen en dificultats d'accés, d'acompanyament, de suport als fills...

En tercer lloc, la necessitat d'establir plans de prevenció i d'intervenció des de l'àmbit educatiu que arribin realment a la comunitat educativa per facilitar-los recursos socioemocionals, formació en competències i assessorament continu. Per a això proposem les aportacions del psicòleg/òloga educatiu/ua, com a figura específica integrada en la comunitat escolar, des del mateix centre, compartint el coneixement de les dificultats, facilitant recursos en la inclusió, impulsant la innovació i assessorant des de dins, amb i per als docents, les famílies i els alumnes.

Especialment en els moments de major fragilitat emocional, d'inseguretat respecte a les seves funcions i el seu futur, de por i preocupació, canvi d'hàbits, manca de contacte social, dol, ira,

incomprensió, canvis en la seva formació, estrès familiar... és on hem de comptar amb una figura com el/la psicòleg/òloga educatiu/iva. El seu paper és fonamental en una situació de confinament com la viscuda per donar suport emocional i educatiu als equips docents, a les famílies i als alumnes.

La infància i l'adolescència són etapes de desenvolupament i maduració cognitiva, social i emocional, s'estan aprenent competències i la nostra intervenció psicoeducativa pot ajudar a desenvolupar competències emocionals d'afrontament, de resiliència i de prevenció.

En l'abordatge dels reptes que afronta la comunitat educativa el curs 2020/21 els/les psicòlegs/òlogues educatius/ves tenen un paper imprescindible en l'assessorament, el suport, la gestió emocional, la prevenció, la intervenció, l'acompanyament i la consecució d'objectius.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Almirall, R.; Babío, M.; Bassedas, E.; Castells, N.; García, R.; Huguet, T., ... i de Medrano Ureta, C.V. (2011). *Orientación educativa. Modelos y estrategias de intervención* (vol. 1). Ministerio de Educación de España. Graó, Barcelona. Coord. Elena Martín, Isabel Solé.

Ballester Brage, Lluís; Colom Cañelas, Antoni (2012). *Intervención sistémica en familias y en organizaciones socioeducativas*. Barcelona, España: Octaedro Editorial.

Balluerka, N.; Gómez, J.; Hidalgo, M. D.; Gorostiaga, A.; Espada, J. P.; Padilla, J. L.; Santed, M.A. (2020). *Las consecuencias psicológicas de la Covid-19 y el confinamiento. Informe de Investigación*. Ministerio de Universidades. Servicio de Publicaciones de la Universidad del País Vasco.

Cagigal de Gregorio, V. (2018). "La intervención sistémica en el contexto escolar". A A. Moreno. (ed.), *La Práctica de la Terapia Sistémica* (p. 343-372). Bilbao, España: Desclee de Brouwer.

Coll, C. (2001). "Concepciones y tendencias actuales en psicología de la educación". A C. Coll, A. Marchesi i J. Palacios (comp.), *Desarrollo Psicológico y Educación Vol. 2. Psicología de la Educación Escolar* (p. 29-64). Madrid: Alianza.

Coll, C. (2001). "Constructivismo y educación: la concepción constructivista de la enseñanza y del aprendizaje". A C. Coll, A. Marchesi i J. Palacios (Comp.), *Desarrollo Psicológico y Educación, vol. 2. Psicología de la Educación Escolar* (p. 157-186). Madrid: Alianza.

Coll, C. (2010). "Enseñar y aprender en el mundo actual: desafíos y encrucijadas". A *Pensamiento Iberoamericano*, 7, 47-66. Data de consulta: 18-05-2020 a <http://www.educacionysociedad.org/images/img_noticias/docu4e92a454ee178_10102011_452am.pdf>

Díaz Barriga, Frida; Hernández, Gerardo; Rigo, Marco Antonio; Saad, Elisa i Delgado, Georgina. (2006). "Retos actuales en la formación y práctica profesional del psicólogo educativo". A *Revista de la educación superior*, 35 (137), 11-24. Recuperat el 17 de maig de 2020, de <http://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0185-27602006000100011&lng=es&tlng=es>

Díaz Besada, M. i Del Mazo Fuente, A. (2020) "Autoorientarse en tiempos de coronavirus: #YoMeOrientoEnCasa". Boletín de APOCLAM, Edición especial Juntos por la orientación, Marzo 2020: 22-31.

Dowling, E.; Osborne, E. (1996). *Familia y Escuela: Una aproximación conjunta y sistémica a los problemas infantiles*. Paidós, Barcelona.

Espada, J. P.; Orgilés, M.; Piqueras, J. A. i Morales, A. (2020). *Las buenas prácticas en la atención psicológica infanto-juvenil ante el COVID-19*. Clínica y Salud. Avanç en línia <<https://doi.org/10.5093/clysa2020a14>>

Innecken, B. (2015). *Porque os quiero a los dos. Pedagogía sistémica para padres y profesionales de la educación*. Bilbao, España: Desclée De Brouwer.

Marón, N.A. C. i Vallejo, S. S. (2020). "El Efecto del Aislamiento Social por el Covid-19 en la Conciencia Emocional y en la Comprensión Lectora. Estudio sobre la Incidencia en Alumnos con Trastornos de Aprendizaje y Menor Acceso a las Nuevas Tecnologías". A *Revista Internacional de Educación para la Justicia Social*, 9(3).

Save the Children (2020). *COVID-19: Cerrar la brecha. Impacto educativo y propuestas de equidad para la desescalada*. Document elaborat per la Direcció de Sensibilització i Polítiques d'Infància d'acord amb un estudi previ realitzat per Paula Salinas i Pere Taberner, de KSNET, Knowledge Sharing Network S. L.

Selvini Palazzoli, M.; Cirillo, S.; D'Etorre, L. i Garbellini, M.; Ghezzi, D.; Lerma, M., ... i Nichele, M. (1993). *El mago sin magia: cómo cambiar la situación paradójica del psicólogo en la escuela*. Barcelona: Paidós.

Sturm, K. (2020). Rethinking distance learning, and how to make it work for all students. Recuperat el 23 de març de 2020 de PBL Blog: <<https://www.pblworks.org/blog/rethinking-distance-learning-and-how-make-it-work-all-students>>

Toscani, P. (maig del 2020). *Les conséquences psychologiques du confinement*. A M. Bur (Presidència) Simposi dut a terme per Le Forum Pédagogique du réseau Mlfmonde (en línia).

Referències electròniques:

*1 <<https://www.elmundo.es/internacional/2020/03/16/5e6fea0121efa0302a8b45e7.html>>

<<https://www.lne.es/espana/2020/05/02/abalos-compara-crisis-coronavirus-situacion/2631543.html>>

*2 Ministeri de Sanitat

GOVERN ILLES BALEARS <<http://coronavirus.caib.es>>

<<https://www.caib.es/sites/covid-19/es/covid-19/?campa=yes>>

*3 <<https://www.ucm.es/los-jovenes-entre-18-y-39-anos-reflejan-un-menor-auto-cuidado-emocional-y-presentan-mas-ansiedad,-depresion-y-sentimientos-de-soledad-que-las-personas-mayores-de-60>>